

2. COVID-19 pandemisinde sağlık alışanlarında bulaş riskini azaltma stratejileri

Uzm. Dr. Abdulsamet Sandal, Ankara Mesleki ve evresel Hastalıklar Hastanesi, Meslek Hastalıkları Kliniđi, Ankara, asandal@hotmail.com.tr

Uzm. Dr. Zehra Nur Töreyin, Adana şehir Eđitim ve Araştırma Hastanesi, Meslek Hastalıkları Kliniđi, Yüređir/Adana, ntreyin@gmail.com

Pandemi sürecinde, sağlık çalışanları sağlık kuruluşunda hangi kişisel koruyucu ekipmanları (KKE) kullanmalıdır?

Maske/Respiratör

COVID-19 İnfeksiyon Kontrol Önerileri kapsamında, KKE seçimi ile ilgili olarak uluslararası ve ulusal rehber önerileri řu hususta uzlaşmaktadır^[1-5]: **aerosol oluşturan işlemler sırasında respiratör (solunum koruyucu maske) kullanılmalıdır (Tablo 2.1).**

Tablo 2.1. Aerosol oluşturan işlemler

Aerosol oluşturan işlemler^[1,2,6]

- Trakeal entübasyon ve ekstübasyon
- Elle havalandırma (ambu uygulaması)
- Trakeotomi veya trakeostomi işlemleri (açma veya kapama)
- Bronkoskopi
- Dental işlemler (örn. yüksek hızlı cihazların kullanımı),
- Non-invaziv ventilasyon (NIV), BPAP, CPAP
- Yüksek akımlı nazal oksijen
- Yüksek frekanslı osilatuar ventilasyon
- Nebülizasyon ile balgam indüksiyonu
- Solunum fonksiyon testleri
- Solunum yolu örneği alınması, solunum yolu aspirasyonu
- Solunum yolu aspirasyonu gerektiren üst KBB havayolu işlemleri
- Üst solunum yolu aspirasyonu gereken üst GİS endoskopisi
- Solunum yolu/paranasal sinüsleri içeren cerrahi veya post-mortem yüksek hızlı kesim işlemleri.

Oluşan aerosolün hasta sekresyonu olmadığı nemlendirilmiş oksijen uygulaması, nitrik oksit uygulaması veya nebulizatör ile ilaç uygulaması, riskin arttığı işlemler arasında değerlendirilmemekte^[2] veya bu hususta uzlaşma bulunmadığı^[3] belirtilmektedir.

COVID-19 olası veya doğrulanmış olgularla karşılaşılan diğer durumlarla ilgili ulusal ve uluslararası öneriler birtakım farklılıklar göstermektedir. Aşağıdaki tabloda sağlık çalışanlarının maske ve respiratör kullanımı açısından ilk değerlendirme, pozitif olgulara tıbbi bakım ve aerosol oluşturan işlemler için ulusal ve uluslararası rehber önerileri özetlenmiştir^[1-5]. Bu öneriler hazırlanırken epidemiyolojik verilerle birlikte KKE'lere erişim olanaklarının da göz önünde bulundurulduğu akılda tutulmalıdır^[5]. Nitekim, KKE'lere erişim kısıtlaması bulunmadığı durumda sağlık çalışanlarında mesleki COVID-19 gelişiminin önlenilebileceği belirtilmiştir^[7].

Tablo 2.2. Sağlık çalışanlarının maske ve respiratör kullanımı açısından ilk değerlendirme, pozitif olgulara tıbbi bakım ve aerosol oluşturan işlemler için ulusal ve uluslararası rehber önerileri^[1-5]

Öneride Kurum	Bulunan	Kullanım Yeri		Aerosol oluşturan işlemler
		İlk Değerlendirme	COVID-19 Pozitif Olguya Tıbbi Bakım*	
T.C. Sağlık Bakanlığı	Tıbbi Maske	Tıbbi Maske	Tıbbi Maske	Respiratör (N95 veya FFP2)
WHO	Tıbbi Maske	Tıbbi Maske	Tıbbi Maske	Respiratör (N95 veya FFP2 veya FFP3)
CDC	Respiratör (N95)**	Respiratör (N95)**	Respiratör (N95)**	Respiratör (N95)
ECDC	Tıbbi Maske	Respiratör (FFP2 veya FFP3)	Respiratör (FFP2 veya FFP3)	Respiratör (FFP2 veya FFP3)
NHS	Tıbbi Maske	Tıbbi Maske***	Tıbbi Maske***	Respiratör (FFP3)

CDC=Centers for Disease Control and Prevention (Amerika Birleşik Devletleri Hastalık Kontrol ve Korunma Merkezleri), ECDC=European Centre for Disease Prevention and Control (Avrupa Hastalık Önleme ve Kontrol Merkezi), NHS=National Health Service (Birleşik Krallık Ulusal Sağlık Hizmeti), WHO=World Health Organization (Dünya Sağlık Örgütü)

*Aerosol oluşturan işlemler dışındaki tıbbi bakım

**N95 maskeye ulaşılamadığı durumlar için, Tıbbi Maske kabul edilebilir alternatif olarak belirtilmiştir.

*** Tek kişilik izolasyon odası olmadığı durumlarda Respiratör önerilmektedir.

Eldiven/Gözlük/Yüz koruyucu/Önlük-Tulum

T.C. Sağlık Bakanlığı'nca yayımlanan "COVID-19 (SARS-CoV-2 Enfeksiyonu) Enfeksiyon Kontrolü ve İzolasyon" rehberine göre olası ve doğrulanmış COVID-19 olgularıyla 1 metreden daha yakın temas edecek personel için gerekli kişisel koruyucu malzemeler sağlık çalışanları için; eldiven, önlük, yüz koruyucu ve gözlük kullanılması önerilmiştir. Önlük; steril olmayan, tercihen sıvı geçirimsiz ve uzun kollu şekilde tanımlanmıştır^[1].

KKE'ler için uluslararası öneriler incelendiğinde, bu önerilerin hastalık kontrol merkezi (CDC) önerileriyle büyük ölçüde benzerlik gösterdiği görülmektedir^[4]. Ulusal Sağlık Servisi (NHS) önerilerinde eldiven, gözlük, önlük ve tulum kullanılmasını gerektiren durumlar ayrı ayrı tanımlanmıştır^[2]. Bununla birlikte, ülkemizde de olduğu gibi, en yüksek düzeyde korumayı sağlayacak tek bir öneride bulunulmuş olması, önerinin uygulanabilirliği açısından daha uygundur (Tablo 2.2).

Bir sağlık çalışanı COVID-19'a yakalandığında bu durum meslek hastalığı mıdır, iş kazası mıdır? Şu anda bu hastalık bu mevzuata tabi midir? Bu konuda TTD bünyesinde hangi çalışmalar yapılmıştır?

6331 Sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu hükümlerinde, meslek hastalığı mesleki risklere maruziyet sonucu ortaya çıkan hastalık; iş kazası ise işyerinde veya işin yürütümü nedeniyle meydana gelen, ölüme sebebiyet veren veya vücut bütünlüğünü ruhen ya da bedenen engelli hâle getiren olay şeklinde tanımlanmıştır^[8].

Bu tanımlar pandemi dönemindeki sağlık çalışanları için düşünülecek olursa, örneğin pandeminin erken dönemlerinden itibaren tanı alan sağlık çalışanlarındaki COVID-19 bir meslek hastalığı; çalışılan sağlık kuruluşunda meydana gelen, örneğin aerosol oluşturan bir işlem sırasında hastanın balgam vb. sekresyonunun sıçraması gibi olaylar ise iş kazası olarak değerlendirilebilir

6331 Sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu, bazı istisnalar (kolluk kuvvetleri, acil durum faaliyetleri, ceza infaz kurumundaki iş yurtları, ev hizmetleri vb.) dışında kamu ve özel sektördeki tüm işyerlerini ve tüm çalışanları kapsamaktadır^[8]. Ayrıca aynı kanun hükümlerine göre iş kazası ve meslek hastalığı ile ilgili bildirim zorunluluğu bulunmaktadır, bu bildirimler Sosyal Güvenlik Kurumu'na yapılmaktadır^[8,9].

Bununla birlikte iş kazası veya meslek hastalığına tutulan çalışanların bu durumlarının yasal olarak kabul edilmesi ve elde edebileceği haklar, sigortalılık durumu ve mevzuatta bu hastalıkların hangilerinin ne derece tazmin edileceğini belirleyen listelere göre farklılık göstermektedir.

21.11.2020 tarihinde COVID-19'un sağlık çalışanlarında meslek hastalığı veya iş kazası olarak kabul edilmesine ilişkin bir kanun teklifi hazırlamak üzere Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) Sağlık Komisyonu üyeleri arasında bir görüş birliği sağlandığı açıklanmış olsa da bu yazının hazırlandığı tarih itibariyle ülkemizde hâlen COVID-19 iş kazası veya meslek hastalığı olarak kabul edilmemiştir^[10].

Kamuoyu ile paylaşılan ancak henüz TBMM Genel Kurulu'nda görüşülmemiş bir kanun teklifinde, "5510 sayılı Kanunun 4 üncü maddesinin birinci fıkrasının (a) (Devredilen SSK) ve (b) (Devredilen BAĞKUR) bentleri kapsamındaki sigortalı" sağlık çalışanlarında COVID-19'un **meslek hastalığı** olarak kabul edilmesi ve "5510 sayılı Kanunun 4 üncü maddesinin birinci fıkrasının (c) (Devredilen Emekli Sandığı) bendi kapsamındaki sigortalı" sağlık çalışanlarında herhangi bir sistem ya da organlarında geçici ya da kalıcı anatomopatolojik fonksiyonel hasar oluşmuş olanlar için bu durumun **vazife malullüğü** olarak kabul edilmesine yönelik bir kanun değişikliği önerisi bulunmaktadır.

Dünya uygulamalarına bakıldığında, COVID-19'u sağlık çalışanları için meslek hastalığı olarak kabul eden ülkelerin sayısının giderek arttığı görülmektedir. Bu ülkelerin bazıları illiyet bağı gözetmeksizin tüm sağlık çalışanlarındaki COVID-19'u meslek hastalığı olarak değerlendirmekte, bazıları ise mesleki illiyet bağı kurabilmek için çeşitli kriterler belirlemektedir. Ülkemizde, yapılması planlanan yasal düzenleme bu konuda belirleyici olacaktır.

Türk Toraks Derneği Mesleksi Akciğer Hastalıkları Çalışma Grubu, ülkemizde pandeminin erken döneminden itibaren konu ile ilgili araştırma ve bilgilendirme faaliyetlerini sürdürmektedir^[11]. Konu ile ilgili olarak pandeminin erken döneminde Türk Toraks Derneği web sitesinde yayınlanan;

- Sağlık Çalışanlarında COVID-19 Salgını Sırasında Mesleki Riskler Hakkında Bilgilendirme ve Öneriler
- Göğüs Hastalıkları Asistanları, Uzmanları, Hemşireleri İçin COVID-19'dan Korunma
- Sağlık Çalışanlarında Mesleki COVID-19 Enfeksiyonu ile İlgili Önemli Hususlar
- "COVID-19 Enfeksiyonu Sağlık Çalışanları Yönünden İşten Kaynaklanan Hastalıktır" Durum Raporu

dökümanlarına hâlen <http://www.toraks.org.tr> adresinden erişilebilmektedir.

16 Mayıs 2020'de "Sağlık Çalışanlarında COVID-19 ve Her Yönüyle Meslek Hastalıkları" konulu bir webinar düzenlenmiştir, bu webinar <https://www.youtube.com/watch?v=pdHZgfYSTQo>

bağlantısından izlenebilmektedir. Ayrıca dernek üyesi sağlık çalışanlarının pandeminin erken dönemlerinde kurumlarında alınan önlemlerinin etkinliğine ilişkin görüşlerinin ve dernek üyesi sağlık çalışanlarında COVID-19'un değerlendirilmesini amaçlayan anket çalışmaları yürütülmüştür.

Kaynaklar

1. T.C. Sağlık Bakanlığı Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü. [COVID-19 (SARS-CoV-2 Enfeksiyonu) Bilim Kurulu Çalışması Enfeksiyon Kontrolü ve İzolasyon]. Electronic document published on 2020 June 1. (cited 2020 October 23). Available from: <https://covid19.saglik.gov.tr/Eklenti/37699/0/covid-19rehberienfeksiyonkontroluveizolasyonpdf.pdf>
2. NHS. COVID-19: Guidance for the remobilisation of services within health and care settings Infection prevention and control recommendations. Electronic document published on 2020 Augst 20. (cited 2020 October 23). Available from: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/910885/COVID-19_Infection_prevention_and_control_guidance_FINAL_PDF_20082020.pdf
3. ECDC. Infection prevention and control and preparedness for COVID-19 in healthcare settings Fifth update. Electronic document published on 2020 October 6. (cited 2020 October 23). Available from: https://www.ecdc.europa.eu/sites/default/files/documents/Infection-prevention-and-control-in-healthcare-settings-COVID-19_5th_update.pdf
4. CDC. Interim Infection Prevention and Control Recommendations for Healthcare Personnel During the Coronavirus Disease 2019 (COVID-19) Pandemic Infection Control Guidance. Electronic document published on 2020 July 15. (cited 2020 October 23). Available from: <https://www.cdc.gov/coronavirus/2019-ncov/hcp/infection-control-recommendations.html>
5. WHO. Advice on the use of masks in the context of COVID-19 Interim guidance. . Electronic document published on 2020 June 5. (cited 2020 October 23). Available from: URL: <https://apps.who.int/iris/rest/bitstreams/1279750/retrieve>
6. Gemicioğlu B, Börekçi Ş, Görek Dilektaşlı A, et al. Turkish Thoracic Society Experts Consensus Report: Recommendations for Pulmonary Function Tests During and After COVID 19 Pandemic. Turk Thorac J 2020; 21(3): 193-200.
7. Kalsson U, Fraenkel CJ. Complete protection from covid-19 is possible for health workers All they need is the right protective equipment. BMJ 2020;370:m2641.
8. 6331 Sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu. (2012). T.C. Resmî Gazete, 28339, 20 Haziran 2012.

9. T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı. (t.y.). Meslek Hastalıkları Bildirim Rehberi. Erişim: 28 Nisan 2020. Available from: <http://isg.ankara.edu.tr/wp-content/uploads/sites/160/2020/01/Meslek-Hastal%C4%B1klar%C4%B1-Bildirim-Rehberi.pdf>
10. Teyit.org. (2020). Covid-19'un meslek hastalığı sayılmasının sağlık komisyonunda kabul edildiği iddiası. Erişim: 25 Kasım 2020. Available from: <https://teyit.org/analiz-covid-19un-meslek-hastaligi-sayilmasin-in-saglik-komisyonunda-kabul-edildigi-iddiasi>
11. Türk Toraks Derneği Mesleksi Akciğer Hastalıkları Çalışma Grubu (t.y.). Erişim tarihi: 25 Kasım 2020. Available from: <https://www.toraks.org.tr/site/community/workingGroups/p/V0dfTONQREIT>